

Natuurpad Eijsderbeemden

Jubileum uitgave ter gelegenheid
van het 25-jarig bestaan van

IVN Eijsden

IVN Eijsden 25 jaar jong

Dit wandelboekje is uitgegeven ter gelegenheid van het 25 jarig bestaansjubileum van IVN Eijsden. Voor de Gemeente Eijsden is het boekje een welkome uitgave. Eijdsense inwoners, alsmede toeristen kunnen nu op “eigen” gelegenheid wandelen in de Eijdsder Beemden en krijgen uitleg over allerlei bezienswaardigheden die dit gebied te bieden heeft met betrekking tot flora en fauna.

Eijdsder Beemden

Als Gemeente zijn wij trots op dit natuurgebied langs de Maas. Vanwege de grote variatie aan biotopen en plantensoorten, zijn er vele soorten insecten aanwezig. Langs en over het water vliegen vele libellen en in de zomer kun je genieten van de ‘gezangen’ van sprinkhanen. Ook de vele soorten vlinders maken dit gebied tot een natuurgebied van bijzondere diversiteit.

Maar niet alleen dit wandelboekje, als product van IVN Eijsden verdiend de aandacht. Als vereniging is IVN Eijsden erg actief als het gaat om het organiseren van excursies en voorlichtingsavonden. Middels hun jeugdafdeling ‘de Woelratten’ wordt er ook een stukje milieu-educatie aan de Eijdsense jeugd verzorgd.

Bloeiende bermen

Een nieuw initiatief van IVN-Eijsden is het project ‘Bloeiende Bermen’. Middels dit project zijn zo’n 50 bermen geïnventariseerd en beoordeeld. Vervolgens zijn door Gemeente en IVN maaibeurten en bermbeheer goed op elkaar afgestemd. Ik ben van mening dat dit een prachtig initiatief is en dat Eijsden in de toekomst prachtig bloeiende bermen langs de toeristische fiets- en wandelroutes kan tegemoet zien.

Zo blijkt dat IVN Eijsden springlevend is en bruist van energie. Inwoners van Eijsden, maar zeker ook vele bezoekers, kunnen op deze wijze dankbaar gebruik maken van de diensten van IVN Eijsden. Namens het Gemeentebestuur: Bedankt en nogmaals van harte Proficiat met het zilveren Jubileum.

G.J.M. Jacobs

Wethouder Natuur en Toerisme, gemeente Eijsden

Beschermen van de natuur dichtbij doe je samen

De Stichting het Limburgs Landschap is al in 1931 opgericht. De aanleiding was de dreigende ontginning van de Boshuizerbergen, een waardevol stuifzandgebied met jeneverbessen bij Geijsteren (Venray). De familie de Weichs de Wenne waren burens van dat terrein en vonden dat het behouden moest blijven. Zij gingen te rade bij de Vereniging Natuurmonumenten. Toenmalig voorzitter van Tienhoven vond dat de Limburgers voor hun eigen natuur moesten opkomen. Dat was de basis voor de oprichting van de Stichting het Limburgs Landschap. In de loop der tijd is het de stichting gelukt zo'n 60 natuurgebieden met de bijbehorende monumenten veilig te stellen, totaal een oppervlakte van ruim 7000 ha. De Eijsder Beemden vormen een van die gebieden.

Natuur dichtbij

Juist het draagvlak onder de eigen Limburgse bevolking is het bestaansrecht van Het Limburgs Landschap. De veiligstelling van de Eijsder Beemden na de ontgrondingen en de omvorming tot natuurontwikkelingsgebied had niet zo succesvol kunnen lopen als er vanuit de streek geen steun was gekomen. De initiatieven, van onder ander de Werkgroep Grindgat Eijsden, hebben geleid tot dit soortenrijke natuurgebied hier aan de Maas.

Genieten

Het behouden van natuurgebieden lukt niet alleen middels aankoop en beheer door Het Limburgs Landschap. Draagvlak is essentieel. De bewoners moeten het belang van natuurbescherming zelf kunnen ontdekken. Dus zijn er wandelroutes, infopanelen en folders gemaakt. Ook worden excursies gegeven. Juist in dit deel van het natuurbeschermingswerk zijn we als Limburgs Landschap altijd blij met de enthousiasmerende steun van de plaatselijke IVN afdelingen en andere 'groene' groepen. Zij kennen de natuur en hun streekbewoners als de beste. Het Limburgs Landschap heeft maar een klein werkapparaat en de hulp van het IVN is dus meer dan welkom. Dat Limburgs Landschap en IVN elkaar naadloos aanvullen en samen werken aan behoud van het draagvlak voor natuur- en landschapsbescherming is dan ook logisch. We hopen dat nog lang te kunnen doen. Als 75 jarige zijn we dan ook bijzonder verguld met de uitgave van dit wandelboekje door het 25 jarige IVN Eijsden. De Eijsder Beemden is er letterlijk mee vereeuwigd.

Ger Frenken,
directeur-rentmeester, Stichting het Limburgs Landschap

Voorwoord

Dit wandelboekje over de Eijsder Beemden geeft een beschrijving van een natuurwandeling met daarin achtergrond informatie over het gebied, de natuur en de geschiedenis.

Het wandelboekje verschijnt in het kader van het 25 jarig bestaan van het IVN afdeling Eijsden.

De tekst van deze uitgave is een actualisatie van de oorspronkelijke beschreven wandeling uit 1989 "Natuurpad Vale greend" dat het werkstuk was van de Natuurgidsencursus IVN Margraten 1988/1989.

Hiervoor zijn de oorspronkelijke teksten aangevuld met recente gegevens over de aanwezigheid van flora en fauna.

In 1994 is dit gebied teruggegeven aan de natuur en wordt sindsdien beheerd door Stichting het Limburgs Landschap. Het gebied wordt beïnvloed door de dynamiek van de Maas en door de begrazing van koniksparden en gallowayrunderen. Het is vrij toegankelijk voor o.a. Wandelaars en vissers.

Wij hopen dat u als lezer veel genoegten aan het boekje en de wandeling in het gebied zult beleven, want de Eijsder Beemden herbergen een schat aan natuurwaarden, die de actieve inzet van het IVN zeker ook in toekomst blijft rechtvaardigen.

Het bestuur IVN Eijsden

0. INLEIDING

In deze publicatie is het natuurpad "Vale Greend " uitgezet. Het is de bedoeling om geïnteresseerden iets meer te vertellen over de natuurwaarden, het landschap en de geschiedenis van het gebied aan de hand van een korte wandeling. De route gaat dwars door het gebied, soms over oude grindpaden en dan weer over graspaden. In de tekst is de looproute *cursief* vermeld.

Direct langs de oostkant van de Maas ten westen en noordwesten van Eijsden ligt het ruim 60 ha groot rivieroeverreservaat de Eijsder Beemden.

Het bestaat uit graslanden, plassen, wilgenbossen, een oude hoogstamboomgaard, oude Maasarmen en enige grindgaten.

Sinds 1994 is Het Limburgs Landschap in het bezit van het gebied. Het sindsdien gevoerde beheer heeft tot doel: het ontstaan en bevorderen van een soortenrijk natuurgebied, dat tevens een recreatieve functie heeft. Het beheer wordt dan ook grotendeels overgelaten aan grote grazers als Koniksparden en Gallowayrunderen met zo min mogelijke menselijke sturing.

Nu, ruim 10 jaar later in 2005, is overduidelijk dat door de grote variatie aan bodem- en vochtomstandigheden, de invloed van de kudde grazers en vooral ook de invloed van de Maas vele dieren en planten er uitstekende leefomstandigheden vinden.

De Koniks en de Galloways zorgen door hun graasgedrag voor variatie in de vegetatie. Waar weinig grazers komen, ontstaan ruigte en bos; waar ze vaak komen blijft een open grasvegetatie aanwezig.

De Maas oefent vooral invloed uit tijdens hoogwater. Het snel stromende water erodeert de grasmat en de bodem en zorgt daarmee voor kale grond, waar pionierssoorten kunnen kiemen. Door het water worden ook zaden van elders uit het stroomgebied van de rivier aangevoerd. Nu zijn in het gebied allerlei vochtige oeverzones, moerasachtige en droge ruigtes, stroomdalgrasland en wilgenbos aanwezig. De plassen en de open Maasarm trekken op hun beurt talloze watervogels aan.

De soortenrijkdom blijkt uit het aantal van ongeveer 400 plantensoorten, waarbij heel wat landelijk zeldzame en rode lijst (met uitsterven bedreigde) soorten.

Ook de insectenwereld is uitstekend vertegenwoordigd. Vlinders als bruinzandoogje, witjes en regelmatig enkele koninginnenpages zijn er te zien. Sprinkhanen en libellen nemen bezit van het gebied. Jaarlijks broeden er ongeveer 50 soorten vogels. Trekkers en wintergasten zijn legio. In de plassen vindt men salamanders, kikkers en allerlei waterdiertjes. Ook meer dan 20 verschillende zoogdieren hebben er hun plek. Hieronder diverse vleermuissoorten, gewone muizen en marterachtigen.

De hoofdingang van de Eijsder Beemden bevindt zich aan de westkant van het parkeerterrein dat ligt op de hoek van de Kasteellaan (komend van Oost-Maerland naar het Westen) en de Trichterweg (komend uit Eijsden naar het Noorden). Het gebied is vrij toegankelijk voor wandelaars, men hoeft niet op de paden te blijven. De grazers hebben in het terrein altijd voorrang, houdt daarom minstens 50 m. afstand.

Grote grazers maken hun eigen paden, bezoekers kunnen deze ook gebruiken. Om ons heen kijkend zien we nogal wat variatie in de bodem en in de plantengroei. Kort langs het water "stenig" en soms met weinig gras. Bovenop volop plantengroei. Langs de plassen zie je vele verschillende afgeronde en gladde stenen liggen. Ze zijn afkomstig uit het stroomgebied van de Maas in Wallonië en Frankrijk. De stenen zijn in de bedding van de Maas steeds over elkaar gerold en zo meegevoerd. Op de "paden" liggen vaak hoekiger stenen. Dat zijn flinters, vuurstenen die vrijkomen bij de mergelwinning door de ENCI en die in de jaren 1980-1990 hier bij verharding gebruikt zijn.

1. HET NATUURPAD "VALE GREEND"

In de volksmond heette een gedeelte van dit gebied vroeger de "Waole Wierd ". Het was het overstromingsgebied (waard) van de erdoor kronkelende Maas die de grens vormde tussen België en Nederland. Dat overstromen kwam toen bijna jaarlijks voor. Vale komt van Wale of Waole en staat voor Waals. Voor zover toegestaan was deze waard door de boerenbevolking in gebruik als hooiland en hoogstamboomgaard. De natste gedeelten waren begroeid met struiken waaronder vooral wilgen en elzen.

De gebieden nabij de jachthaven "Waolenwierd" kenden in verschillende perioden diverse aanduidingen. Om er een paar te noemen: "Ad castra, Ile des Chasches, Chaufisle, l'Illa, Hournay du Dossay, Vale Greend, De Wale Greend, Oosder Werd, Oosterweert, Waolewierd, De Steen Banet, Het Ciselraad, Eijsder Beemden".

De landtong "Waolewierd" is (nog) in Waals bezit. "Wierd" is verwant aan "waard" en betekent laaggelegen stuk land bij de rivier". Op een kaart uit 1924 vind je de naam "Vale Greend" voor het eerst. Het Nederlandse griend staat voor een met wilgenhakhout begroeide strook langs een rivier.

Nu maakt het deel uit van de Eijsder Beemden, het resultaat van grootschalige grindwinning sinds 1970. Hierdoor werd de Maas naar het westen verlegd en bleef er een verbinding met de grote plas die op zijn beurt weer enige vertakkingen heeft. Tijdens de wandeling is het water dan ook steeds in de buurt. De flora en fauna zijn zeer afwisselend. Je ziet er water-, moeras-, oever- en grazige natuur.

2. GEOLOGISCHE GESCHIEDENIS

In de ondergrond van de Eijsder Beemden vinden we dikke lagen kalksteen uit de zogenaamde Krijtperiode. In de Krijtperiode, die 65 miljoen jaar geleden eindigde, was Nederland en daarmee ook dit gebied een ondiepe tropische zee, waarvan de bodem continu langzaam daalde. Op deze zeebodem hoopte zich miljoenen jaren lang kalk op van allerlei zeedieren met een kalkskelet, zoals schelpen. Het pakket werd zeer dik, tot wel honderden meters. In een latere periode ging het gebied weer stijgen, Zuid- Limburg kwam samen met de Ardennen omhoog. Er ontstond een plateau, dat blootstond aan vertering en waar rivieren overheen stroomden, zoals een voorloper van de huidige Maas, die eerst meer oostelijker naar waar toen de voorloper van Rijn afstroomde. De Maas verplaatste zich gaandeweg in westelijke richting en sleet zich steeds verder het landschap in, daarmee de huidige bedding vormend en Maasterrassen zoals bij Gronsveld achterlatend. Het huidige Maasdal is gelegen tussen de St. Pietersberg in het westen en het Savelsbos in het oosten. De löss die de heuvels nog gedeeltelijk bedekt, is in laatste ijstijd (een koude periode) het Weichselien, toen de Noordzee grotendeels droog lag, door de wind afgezet. Deze periode eindigde ongeveer 10.000 jaar geleden, toen het klimaat warmer werd.

3. MAASSTENEN.

Aan het begin en het eind van de parkeerplaats liggen grote maas stenen. Deze zijn in vroegere tijden met de Maas meegevoerd uit de Ardennen en de Vogezen. Het grijze deel is kwartsiet, een zeer harde steen ontstaan uit zandkorrels, die onder hoge druk vervloeid zijn. Ze waren onderdeel van een oud gebergte. Er ontstonden scheuren in, die werden opgevuld met kwarts kristallen, de geelwitte banden. Van twee kanten groeiden deze kwarts kristallen in de scheuren aan. Kijk maar eens goed naar de stenen, dan zie je de lichte aders lopen. Het aangroeien in de scheuren kun je goed zien bij de twee stenen bij de ingangspoort. De aders lopen in twee verschillende richtingen.

We gaan door de ingangspoort en slaan direct rechtsaf.

We lopen nu over een licht aflopend pad, dat vaak zeer drassig is, met links en rechts wilgenstruiken.

4. GRIENDCULTUUR.

De wilgenstruiken, die je hier ziet staan, zijn oorspronkelijk aangeplant.

Ze stonden netjes, maar zijn door de nieuwe beheersvorm verwilderd. Wilgenstruiken werden vroeger voor klein vlechtwerk gebruikt, zoals manden. In vele Maasdorpen werd het vlechten van manden als huisindustrie beoefend, zo ook in het Eijdsense Laag-Caestert waar tot zelfs vlak na de tweede wereld oorlog een mandenvlechter actief was. De streek van Eijdsen, die internationale bekendheid genoot vanwege het hoogstamfruit, vooral kersen, had grote behoefte aan manden.

In de Eijdsder- en Caestertbeemden werden wilgen gekweekt voor de mandenmakerij. We weten uit historische gegevens, dat er in de kern van Eijdsen in 1663 negen mandenvlechters waren. Ook in de eerste helft van de 20^e eeuw waren er nog enkele mandenmakers langs de Maas te vinden. De wilgentenen werden voor allerlei soorten manden gebruikt, van plukmanden tot naaimandjes en van wasmanden tot manden om dieren in te vervoeren. Niet alle soorten wilgen konden worden gebruikt om manden te vlechten. Enkele rassen zoals Frans geel, Belgisch rood, (beide variëteiten van de kraakwilg), Weda en Amerikaantjes, waren zeer geschikt. Door de combinatie van taaiheid en veerkracht waren zij bij uitstek geschikt voor vlechtwerk. De Eijdsense kersen ("Basterddikke" ofwel "Abesse de Mouland") werden in mandjes naar Engeland verhandeld.

Wilgenstruiken in de Eijdsder Beemden

Gebieden binnen de winterbedding van de rivieren werden bestemd voor de kweek van wilgentenen. Ook hier in de "Waole Wierd" werden vroeger wilgen gekweekt. De stek werd bij het poten direct boven de grond afgesneden. Er ontstonden dan ranke twijgen aan een heel korte stek. De groeiplaatsen (grienden) vergden naast de arbeidsintensieve aanleg ook veel onderhoud. Dit gebeurde door de griendwerkers.

De oogst van de manshoge wilgentenen vond plaats in de winter. Daardoor moesten de griendwerkers vaak onder barre omstandigheden hun werk verrichten. Voor het vlechten van manden waren de eenjarige wilgentenen bij uitstek geschikt. Zij werden met speciale, sikkelvormige messen afgesneden en in bossen samen gebonden.

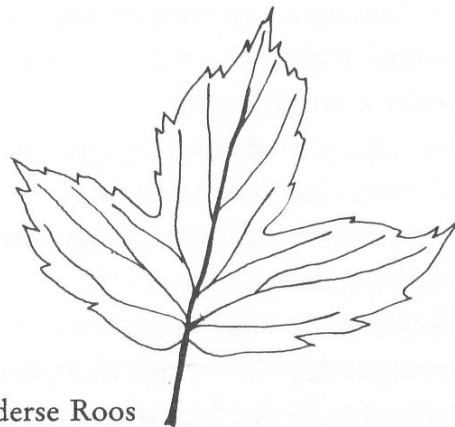
De wilgentenen, die geschild moesten worden, werden rond februari gesneden. De bossen werden op lengte gesorteerd en in 15 cm diep water gezet. De teen liep dan opnieuw uit, kreeg wortels en de bast liet gemakkelijk los. Het schillen van de tenen gebeurde met behulp van een zogenaamde wilgenbraak, een vork-achtig gereedschap. Dat schillen gebeurde vanaf mei, bij warm en zonnig weer. De tenen drogen dan mooi op. Voordat de wilgentenen door de mandenmaker werden verwerkt tot een mand, gingen ze eerst zo'n 14 dagen in een grote bak water, waardoor ze lekker soepel werden. Geschilde tenen werden vooral gebruikt voor bijvoorbeeld een wieg of een boodschappenmand. Tegenwoordig zijn er nog slechts enkele ambachtelijke mandenmakers in ons land. In het Maasplaatsje Stokkem in België wordt het manden maken weer aangeleerd.

5. STRUIKEN.

Er staan in het hele gebied vele struiken. Gelderse Roos, Sleedoorn, Zwarte Els en de Spaanse Aak komen veel voor.

12. Esdoorn

13. Gelderse Roos

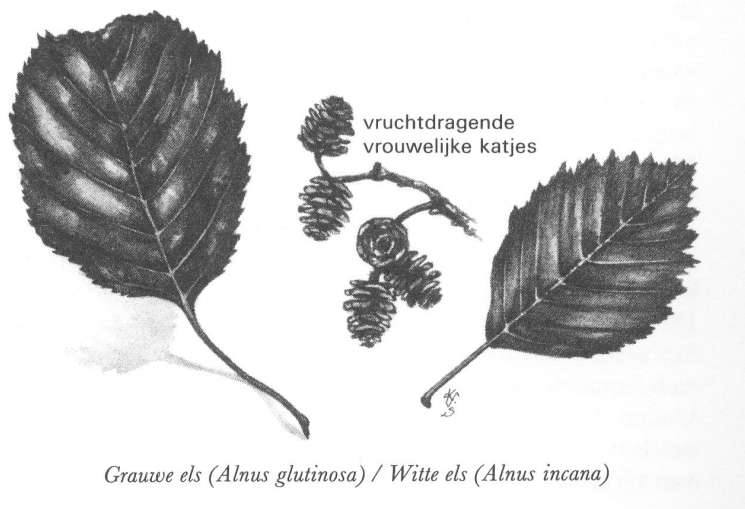
GELDERSE ROOS.

Kenmerkend voor de Gelderse roos zijn de witte schermbloemen, het blad en in de herfst de glimmende (giftige) rode bessen, die tot diep in de winter nog aan de plant blijven hangen. Zij hoort tot de kamperfoeliefamilie. De witte bloemen staan in een scherm met aan de rand opvallend grote bloemen. Deze zijn geslachtsloos (zonder stamper en meeldraden) en dienen om insecten te lokken. Deze bestuiven dan de binnenste tweeslachtige kleine bloemen. De bessen zijn erg bitter en worden niet graag door vogels gegeten, waardoor je ze in de winter lang aan de struiken hangen.

SLEEDOORN.

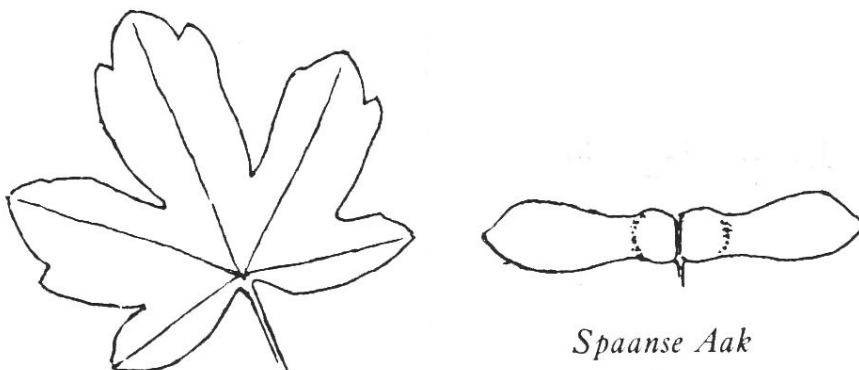
Opvallende kenmerken van deze struik zijn de grote doornen en de talrijke kleine witte bloemen, die dicht op de takken staan en meestal iets vroeger dan de bladeren verschijnen. De sleedoorn behoort tot de rozenfamilie. Het is een sterk vertakte struik. Hij bloeit vroeg in het voorjaar, al in april, net zoals de wilg. Samen trekken zij de eerste vliegende insecten aan. In de herfst hangen er grote blauwe bessen aan, die pas smakelijk zijn als ze bevroren zijn geweest. In de Voerstreek wordt er van sleedoornbessen jenever gemaakt, het zogeheten Voerens Drupke.

ELS.

Deze struik of boom kun je herkennen aan de katjes (mannelijk), aan de elzenproppen (vrouwelijk) en het blad. Er zijn twee soorten die rond dezelfde tijd in bloei komen, de Zwarte en de Gruuwe Els.

De zwarte els komt hier oorspronkelijk voor. Het "zwart" wijst op de donkerbruine gladde schors van de jonge bomen, dat later donkergrijs en geschubd wordt. Op een gunstige plaats kan hij wel 25 m. hoog worden. De els is eenhuizig, dat wil zeggen dat er zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen op een plant voorkomen. De vrouwelijke ontstaan in de voorzomer en blijven de gehele zomer tussen de bladeren hangen. Ze overwinteren en zijn in het voorjaar, voordat het blad uitkomt, rijp. In het najaar worden deze zwart en daaraan herken je een els snel. Aan één boom kunnen zo drie generaties vrouwelijke katjes voorkomen. De hangende mannelijke katjes ontwikkelen zich pas in de lente.

SPAANSE AAK.

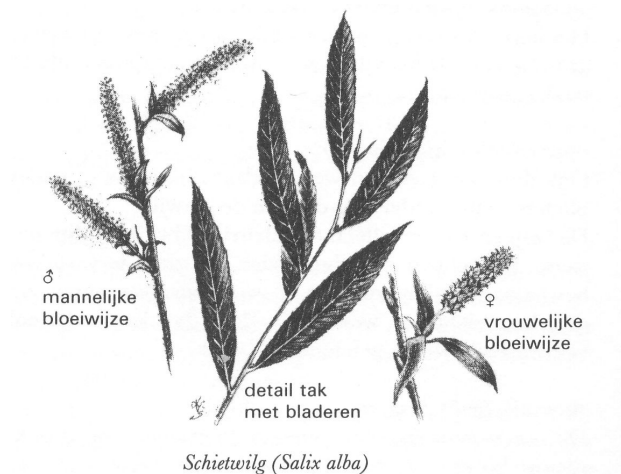
Je kunt de struik herkennen aan de groengele bloemen, het blad en na de zomer aan de kurklijst en de vleugelvrucht (vleugels in een lijn). De Spaanse aak behoort tot de esdoornfamilie. Hij dankt zijn naam aan het feit dat hij als enige esdoorn in Spanje voorkomt.

*Wij lopen verder door en houden rechts aan.
Links grasland met wilgenopstand en rechts
wilgenstruiken.
Daarna lopen we onder hoge bomen, populieren
en wilgen.
Er staan ook vroeger geknotte wilgen.*

6. KNOTBOMEN.

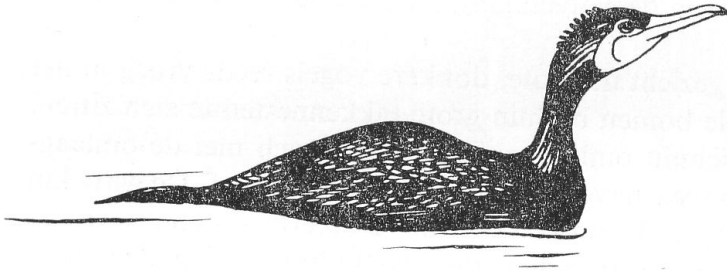
Aan de wilgenbomen kun je zien dat ze vroeger werden geknot. De kop werd er dan afgezaagd. In het voorjaar loopt een geknotte stam weer uit. In principe kan elke boom geknot worden. Iedere 3 à 5 jaar kun je ze weer knotten, afhankelijk wat je met de afgeknotte takken wil doen.

Vroeger gebruikte men de uitgeschoten takken voor het grotere vlechtwerk, zoals voor opvulwerk in vakwerkbouw, maar ook voor vlechtmatten bij dijk aanleg ("zinkmatten"). Van de knotbomen zijn de KNOTWILGEN het bekendste in ons landschap, met name langs waterlopen waar ze ook invloed hebben op het meanderen van dat water. Op (oude) knotwilgen kan in de vele holtes van alles groeien, zoals mossen, grassen, varens, paardenbloemen en zelfs struiken als meidoorn en vlier. Door het knotten wordt in de loop

der jaren het kernhout van de boom bloot gesteld aan weer en wind. Het wilgenkernhout is zacht en zal snel verrotten. Daardoor ontstaan fraaie holle stammen, zeer geschikt als nestgelegenheid voor sommige vogels en zelfs vleermuizen.

*Verder lopend zien wij links en rechts water.
We lopen rechts langs het grote water. Het is
een inham van de grote plas en verbonden met
de eigenlijke Maas.
In en langs het linker deel zien wij eilandjes en
kleine landtongen.*

Afb. 201. Aalscholver in karakteristieke zwemhouding

7. VOGELS IN DE EIJSDER BEEMDEN.

Het plassegebied met er omheen een gevarieerde vegetatie heeft zich ontwikkeld tot een goede vogelbiotoop, zowel voor standvogels als voor trekvogels. Voorbeelden van voorkomende standvogels zijn Fuut, Tafeleend, Buizerd, Rietgors en Grote Bonte Specht. Meer zeldzame soorten zijn IJsvogel, Wielewaal, Koekoek, Braamsluiper en Buidelmees. De watervogels zijn vertegenwoordigd door Knobbelzwaan, Aalscholver, Fuut, Waterhoen, Meerkoet, vele eenden en ganzen waaronder de Nijlgans (Broedvogelinventarisatie 2004, SOVON).

De trekvogels zijn rijkelijk vertegenwoordigd. Grauwe Gans, Kievit, Vink en Witte Kwikstaart schieten er qua aantallen bovenuit. In mindere mate worden ook soorten als Watersnip, Witgat, Pijlstaart en Oeverloper geteld (Trekvogeltelling 2004, Vogelwacht).

We vervolgen onze weg tussen de beide plassen door (het water aan uw rechterhand) en zien in de verte noordwaarts de grote plas waar volop aan waterrecreatie wordt gedaan.

8. RIVIERVISSSEN

De Maas herbergt vele vissoorten. Zo ook het grindgat ("t Loeëk"). Enorme karpers kunnen er worden gevangen, terwijl er ook meldingen zijn van meervallen, mysterieuze, grote vissen, waar we echter geen schrik voor hoeven te hebben. Typerend voor de grindrijke Maas zijn de barbeel, sneep en kopvoorn (meun).

Gesproken wordt in dit verband over de "barbeelzone". Op de bodem bevinden zich o.a. het bermpje, de riviergrondel en de rivierdonderpad.

In vroegere eeuwen waren er nog diverse andere soorten te zien, namelijk de steur, zalm en de elft. Deze soorten zijn nu verdwenen.

Verdwenen is ook de riviervisserij met "schokkers". Diverse families leefden tot ver in de 20^e eeuw van de riviervisserij, o.a. op paling. Een ander boottype dat in Eijdsden te zien was, was de botter.

9. GRINDGAT

Waar we lopen en noordwaarts was er vroeger, voor 1960, een moerasachtig gebied. Hierin mondde het stroompje de Bak, komend vanaf Huize Bakvliet in Breust-Eijdsden door de Eijdsdense hoogstamboomgaarden en weilanden via Kasteel Oost, uit in de toen nog grillige Maas.

De ondergrond, onder een in dikte sterk variërende kleilaag, bestond uit meters maasgrind. Hier neergelegd in de vele duizenden jaren dat de Maas hier haar bedding had. In de jaren na 1960 is de sterk kronkelende Maas recht getrokken en vanaf 1970 begon men het grind

grootschalig te exploiteren. Het hele gebied tot in Eijsden aan het Bat veranderde daardoor drastisch. Het oude landschap verdween en in plaats daarvan kwam er grasland met daarin een aantal plassen en de grote plas met zijn inhammen waar we nu staan of lopen. Aan de oostkant tot aan de Trichterweg bleven wat hoogstamboomgaarden over.

Na een aantal jaren stopte de grindwinning. Met de herinrichting van het gebied ontwikkelde zich een nieuwe biotoop. Veel drassige stroken, poelen en de grotere plassen trokken massaal watervogels aan die voorheen in deze streken amper voorkwamen.

In de publicatie "Vogels in Eijsden" door W. Ganzevles worden tussen 1970 en 1980 ruim 220 soorten vermeld, met vaak indrukwekkende aantallen. De vegetatie herstelde zich ook behoorlijk en een soortenrijkdom van ongeveer 130 stuks op een bepaald gebiedje kwam voor. Zwanebloem, echte sleutelbloem en herfsttijloos, ze stonden er allemaal. Ook steeg het aantal zoogdieren in die periode tot 20.

Toen greep de mens weer in en werd een deel recreatie gebied, terwijl de rest voor intensieve landbouw werd gebruikt. Er kwam een jachthaven, een camping en een dagstrand. In 1989 stopte de grindwinning en bleef een intensief, allesbehalve natuurvriendelijk, gebruikt gebied achter.

We naderen het uiteinde van onze landtong. Vervolgens lopen we verder en gaan naar links, een bruggetje over. Als je op het bruggetje staat, zie je het water onder je door stromen.

Deze stroming wordt veroorzaakt door de verbinding van de visvijver met de Maas. Het omkeren van de stroming onder de brug wordt veroorzaakt door de waterverplaatsing tijdens het schutten in de sluis van Ternaaien met een hoogteverschil van 15 m. Direct na het schutten stroomt het water de visvijver in en daarna er weer uit.

Maasoevers omstreeks 1850

10. OORSPRONKELIJKE MAASOEVER

Aan de rechterkant van het bruggetje zie je nog een oorspronkelijk stukje overgebleven Maasoever. Iets voor je uit, zo'n 30 meter zal het zijn, stroomt de huidige Maas. We zien een aantal oudere wilgen en elzen. De elzen bevatten volop zwarte elzenpropjes. Daar kun je soms verschillende sijen aantreffen. Zij hangen acrobatisch aan de elzenpropjes om de zaadjes eruit te pikken. Op de bodem scharrelen de gewone vinken hun kostje bijeen, zij pikken de gevallen zaadjes op. Van samenwerking gesproken! Aan de wortels van de els bevinden zich kleine knolletjes met schimmels, die in symbiose leven met de els. Deze zwammen kunnen stikstof uit de lucht binden. Hierdoor is de elzenbladgrond, die snel verteert tot humus, buitengewoon rijk aan stikstof. Onder de bomen zie je ook heel wat konijnenholen, en jawel hoor: waar konijnen zijn, zijn ook konijnenkeutels. Kijk ook maar eens goed of je keutels ziet van de vos, vaak op de hogere plekken of op het pad.

Voorbij het bruggetjes gaan wij terug zuidwaarts.

Ook hier kunt u vrij lopen.

*Links de plas met een heel andere oeverkant als
aan de andere kant van de Maas.*

11. BELGIE OP LOOPAFSTAND EN AAN DE OVERKANT.

Naar rechts kijkend zien we een met prikkeldraad afgesloten gebied met Franse tekst. Inderdaad, dat is Belgisch gebied. Tegenwoordig ook beschermt en ook vrij toegankelijk voor wandelaars. Tijd genoeg, loop er maar eens door.

Aan de overkant zien wij Belgisch gebied. Met name het Belgisch deel van de Sint-Pietersberg met z'n 120 m. hoge wand en de doorsnijding daarvan door het Albertkanaal is goed te zien. Heb je goede ogen of met een verrekijker bekijk dan eens de gelaagdheid van die wand. Ook andere geologische verschijnselen, zoals orgelpijpen zijn goed te zien.

En bovenop staat een bunker van het Fort Eben-Emael. Verder lopend passeren wij een fysiek bewijs van de grens tussen Nederland en België, grenspaal 48.

Grenspaal 48

Tussen Eijsden en Maastricht vormt de Maas de grens tussen Nederland en België. De betrokken gietijzeren grenspalen, nrs. 45 tot en met 48, vindt men dan ook terug aan beide zijden van de Maas. De echte grens loopt kronkelend door het diepste deel van de rivier, de Thalweg geheten. Langs de Maas vindt men ook witte, korte rechthoekige, stenen paaltjes. Dat zijn de hectometeraanduidingen. Zij zijn deels van een nummer voorzien. In de weilanden vindt men ook bredere rechthoekige stenen met een plat piramidevormig bovenstuk. Van boven rood met een witte onderrand. Deze zijn voorzien van de tekst BWB. Dat staat voor Bergend Winter Bed. Dat betekende dat de boer, die het land in pacht had, van Rijkswaterstaat geen recht had op schade vergoeding, indien de rivier buiten haar oevers trad en het gebied overstroomde. Daar moest hij maar rekening mee houden. Soms staat er een soortgelijke steen bij met het opschrift HPN 15 (Hulp Paal Nummer) of een ander getal en van boven wit.

*Genietend van de omgeving lopen we zuidelijker
en passeren een kleine poel.*

*Hierin komen heel wat waterdiertjes voor en hij
wordt dan ook veelvuldig gebruikt voor
wateronderzoek door jeugdwerggroepen van IVN
afdelingen uit de omgeving en schoolklassen.*

12. HET POELTJE.

In de Eijsder Beemden is een aantal poelen. Het zijn lagere gedeelten waarin bij overstromingen van de Maas en bij regen, water blijft staan, omdat de kleibodem amper water doorlaat. De poelen worden ook gevoed door kwelwater, nl. regenwater van het plateau bij Margraten, dat ondergronds afgevoerd wordt naar de Maas.

Bij deze poel is het de moeite waard om even stil te staan en eens rond te kijken. De struiken en bomen en de hier en daar hoog opschietende planten langs de oever, zorgen voor een mooi beschut plekje.

's Zomers ruik je hier de pepermuntachtige geur van de watermunt. Ook vliegen dan libellen laag over het water waarin volop kikkers en salamanders leven. De beekpunge vormt lichtblauwe plekken langs de oever. Waterpest en hoornblad vormen dichte drijvende bossen, waar talloze waterdiertjes graag tussen scharrelen, op zoek naar voedsel.

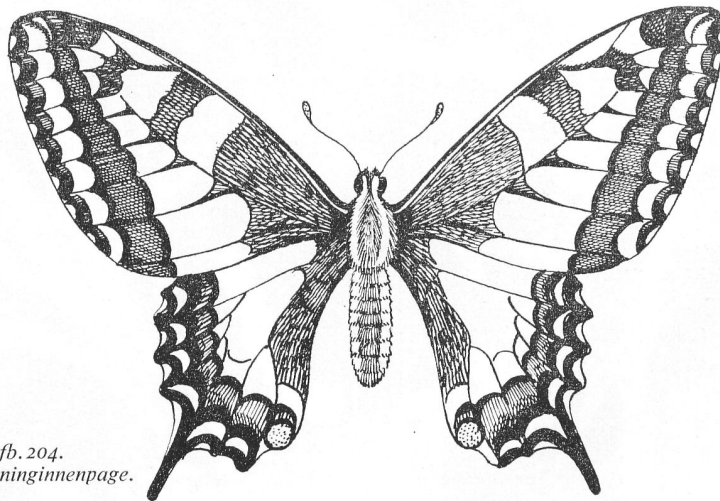
Bekijk je het water wat langer dan zie je ongetwijfeld watervlooien, slakjes, waterwantsen en vervaarlijke libellenlarven. Een en al activiteit. De poel ligt er schijnbaar vredig bij, maar al zijn bewoners eten zelf andere of worden opgegeten door die andere. Om niet te spreken van reigers, die hier hun maaltje komen halen. Het is een voortdurend eten en gegeten worden.

13. INSECTEN

Door de grote variatie aan biotopen en de rijkdom aan plantensoorten zijn ook insecten met veel soorten vertegenwoordigd in de Eijsder Beemden. Bij zonnig weer in het groeiseizoen (lente, zomer, herfst) wemelt het er van. Op de aanwezige bloemen bevinden zich dan talloze nectar- en stuifmeelzoekers als dagvlinders, zweefvliegen en wilde bijen. Boven en langs het water van de plassen en poelen vliegen vele libellen en in de zomer weerklinkt een uitbundig concert van sprinkhanen. Tijdens een wandeling zie of hoor je altijd wel een aantal opvallende soorten. Bij de dagvlinders springen de zomerse bezoekers van de ruigtevegetaties het meest in het oog. Op de distels, klitten en kaardenbollen zitten Dagpauwoog, Kleine Vos, Gehakelde Aurelia, Atalanta en Distelvlinder (vaak in groot aantal). Sommige bijzondere dagvlinders die waargenomen

worden, zijn Koninginnenpage, Oranje en Gele Luzernevlinder. De laatste jaren zijn ook Boswitje en Klaverblauwtje in de onbegraasde graslanden bij Kasteel Oost aangetroffen.

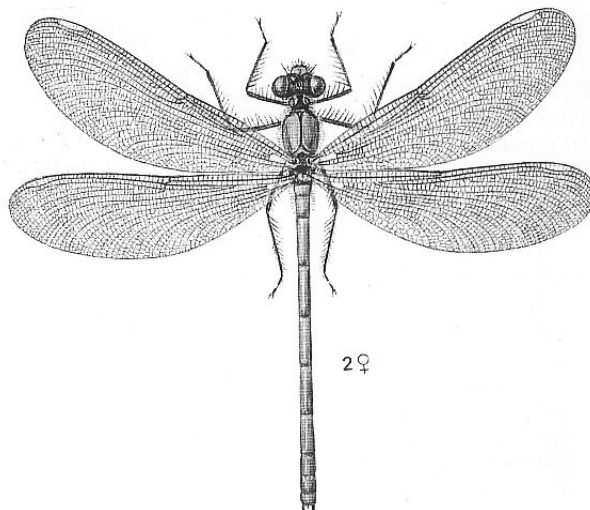

Afb. 204.
Koninginnenpage.

Koninginnenpage

Net als bij de dagvlinders zijn sprinkhanen van ruige vegetaties en vochtige milieus het best vertegenwoordigd. Wat betreft geluid en grootte is de Grote Groene Sabelsprinkhaan het meest prominent aanwezig. Het is één van onze grootste sprinkhanen. Hoewel eveneens schuw, is de kans om een Bramensprinkhaan tegen te komen veel groter. De Sabelsprinkhaan Gewoon Spitskopje is eveneens karakteristiek voor het gebied. Het aantal libellensoorten dat in de Eijsder Beemden voorkomt is niet erg groot en bestaat vooral uit algemene soorten. Het meest talrijk is wel het Lantaarntje. Deze vrij kleine waterjuffer is meestal makkelijk herkenbaar aan het lichtblauwe, op twee na laatste achterlijfsegment. Verder is de Gewone Oeverlibel een nauwelijks te missen verschijning.

Ook in Eijsder Beemden is een groot aantal bijensoorten aan te treffen. Zeer karakteristiek voor het gebied zijn de wilgenspecialisten Grijze Zandbij, Roodbuikje, Lichte Wilgenzandbij, Vroege Zandbij, Zwart-Rosse Zandbij.

2 ♀

Libelle

Wij vervolgen onze weg en komen bij de grootste poel van het gebied, de schaatsvijver, met in het midden een eilandje. Als het echt winter is, bevriest de poel en proberen vele Eijsdenaren hier de prestaties van de Hollandse schaatsers te benaderen.

14. VAARROUTE.

Westwaarts kijkend zien we weer de Maas en daarachter het Albertkanaal plus de verbinding tussen die twee. Het Albertkanaal is in 1930 in gebruik genomen en verbindt de binnenhaven van Luik, waar het kanaal aansluit op de Maas, met Antwerpen. Het is sindsdien verbreed en vormt voor Wallonië een belangrijke transportader. Op het hoog gelegen kanaal liggen vaak schepen te wachten. Schepen die van Nederland naar België willen, of omgekeerd, moeten de sluis van Ternaaien passeren. Hier wordt een hoogteverschil van ca. 15 m overwonnen. Op Nederlands gebied moeten de schepen enige kilometers noordwaarts gebruik maken van het Julianakanaal.

Verder zuidwaarts lopend gaan we aan het eind van de schaatspoel richting haag tussen poel links en de zomers drooggevalle poel ('s winters staat hier wel water in) rechts door (oostwaarts) richting een haag. Het is een soort dubbel omhaagd pad, dat oorspronkelijk is aangelegd om de mensen te dwingen er tussendoor te lopen om zo de rust in het gebied te bevorderen. Met de huidige beheersvorm heeft dat pad zijn functie verloren. Loop hier links na bezoek droogvallende poel langs.

15. PLANTEN.

De Eijsder Beemden is een natuurontwikkelingsterrein, waarin de natuur zijn gang kan gaan, waarbij Konikspaarden en Gallowayrunderen helpen de vegetatie kort te houden. Ook andere dieren helpen mee, zoals de konijnen, ganzen en meerkoeten, die allemaal van de grassen en andere planten eten. Zou dit niet gebeuren dan wordt het hele terrein - na vele jaren - een bos, bestaande uit o.a. wilgen, elzen en essen in de lage delen en Meidoorn, Sleedoorn, Hazelaar en Spaanse aak in de hogere delen. Door de begrazing ontstaat er een afwisselende vegetatie van kort begraasd gras tot hoog opschietende planten die de beesten niet graag eten met allerlei gradaties er tussen in. Hierdoor kan de Eijsder Beemden wel 400 honderd verschillende soorten planten bevatten.

Ook de vegetatie in en rond de poelen kan veranderen. Deze staan onder invloed van voedselarm kwelwater vanuit het plateau van Margraten en van overstromingen van de Maas met voedselrijk water. Soms valt een poel helemaal droog. Aan al deze situaties passen de planten zich op den duur aan.

Een mooi voorbeeld van deze verschillen is te zien bij de drooggevalle poel waar u nu staat.

Trekken we een denkbeeldige lijn van de hoger gelegen bosschage via de drooggevalle poel naar de lager gelegen oever van de Maas, dan komen we verschillende biotopen tegen met kenmerkende planten voor elk biotoop. Het langs zo'n lijn consequent planten tellen heet ook wel de Tansley-methode. De Floraprojectgroep van IVN Eijsden heeft dit in september 2005 met deze Tansley-methode het gebied nader bekeken. Deze methode

leert ons snel de verschillen in vegetatie zien, door aan te geven welke planten dominant zijn, veel voorkomen of zeldzaam zijn.

Zo zien we in de bossage veel Hazelaar, Meidoorn, Sleedoorn en Spaanse aak, waarin de vogels goed kunnen broeden. Door veel bemesting (de koeien en paarden deponeren hier vaak hun uitwerpselen) groeien hier ook Vlier en Brandnetel. Het dichte bladerdek laat weinig licht door, waardoor op de bodem weinig ondergroei van planten mogelijk is. Daar waar nog een beetje licht komt staat Hondsdraf of Klit, de laatste via de vacht van de beesten verspreid. Zelfs een orchidee komt er voor: de Brede wespenorchis, vaak langs randen van bosschages te zien.

Gaan we op een lichtere plek staan, dan zien we een afwisselende hoge en lage ruigte met een grote diversiteit aan planten.

Heelblaadje

De hoge planten bestaan o.a. uit meer dan 7 soorten grassen, belangrijk voor eiafzetting van sommige vlinders. De Grote Kaardenbol en verder Jakobskruid, Wilde Bertram, Heelblaadje en Valeriaan, die van vochtige bodems houden. Er tussendoor kruipend: Veldlathyrus en wikkesoorten. Ook hier en daar Wolfspoot die als pionier thuis hoort aan de oever van de poel, maar door tijdelijke overstromingen ook wel hogerop te vinden is.

Rond het looppad langs de poel zien we een overgang van hoge ruigte naar kort begraasde ruigte en ook resten van oeverplanten die, toen de poel nog water bevatte o.a. na de winter, zich kunnen handhaven.

Veel voorkomend zijn hier Rode en Witte Klaver, Vijfvingerkruid, Kruipende Scherpe Boterbloem, Peen (aantrekkelijk voor de rups van de Koninginnenpage), maar ook de kalkminnende Wilde marjolein (een gekneusd blaadje ruikt sterk) en de langs rivieren vaak voorkomende Heksenmelk.

Tot slot zakken we af, de drooggevalle poel in met aan de randen veel paarsgekleurde Kattenstaarten (een echte moerasplant) het groen van de wilgen die in het najaar bruinrood kleuren met daar tussen het groen van de planten of tijdens de bloei het roze en wit van de Valeriaan en Witte klaver of het geel van de Gele lis, Jakobskruid, Vijfvingerkruid of Zilverschoon. Al met al een mooi kleurenpalet. Tijdens het lopen door de vegetatie komt de pepermuntgeur u tegemoet, afkomstig van de lila bloeiende Watermunt.

Op het diepste punt, in september de laatste jaren helemaal droogvallend, vinden we nog Rode Waterereprijs en Perzikkruid.

Dit is maar een klein stukje beschrijving van de vele plantenvariaties in de Eijsder Beemden. Over 10 jaar kan dit plekje er weer heel anders uit zien, door de dynamiek van een begraasd gebied langs een regelmatig overstromende rivier.

16. ZOOGDIEREN

De vliegende zoogdieren worden goed vertegenwoordigd door de watervleermuis, de dwergvleermuis en de rosse vleermuis. Ook de franjestaart isesignaleerd. Van de marterachtigen is permanent aanwezig de wezel, de hermelijn en de bunzing, terwijl de das er 's nachts komt fourageren. De veldmuis komt er voor, naast de rosse woelmuis en de bosspitsmuis. De bruine rat vindt er makkelijk voldoende voedsel. Van de aan water gebonden knaagdieren kunnen genoemd worden de muskusrat en de beverrat. Sedert 2002 is de echte bever ook present. Ook de vos heeft er zijn plek.

17. DE GROTE GRAZERS.

Mogelijk hebt u ze al ontmoet, zo niet zijn ze elders in het terrein. Het aantal grote grazers is namelijk zodanig vastgesteld dat geen overbegrazing optreedt. In de zomer hebben de dieren volop eten, 's winters moeten ze het met minder doen. Dat betekent dat eerst veel gras en dergelijke wordt weggevreten en nadien struiken en bomen. De bomen bevatten voor de grazers in de winter nog voedingsstoffen waaronder eiwitten, vandaar dat ze dan aangevreten worden. De grazers beïnvloeden daardoor nadrukkelijk de vegetatie. Nieuwe bomen kunnen zich bijvoorbeeld zonder vraatschade ontwikkelen middenin een partij struiken, waar de grazers niet meer aan kunnen. Op termijn ontstaat een mozaïek van bomen, struiken en grasland. De kudde paarden, Koniks, wordt geleid door een leidhengst. De kudde Galloways heeft een leidster. De wandelaar dient gepaste afstand, 50 m. tot de kuddes te houden en ze beslist niet te voederen, aaien of op te jagen.

Konikspaar

Voor de meeste zoogdieren is Jakobskruiskruid zeer giftig, doordat het een zevental alkaloïden bevat. De runderen en paarden mijden daarom deze planten, die ook gedroogd hun giftigheid behouden en daarom niet wenselijk zijn in hooi voor vee. Bij een te kort aan voedsel kunnen de dieren uit pure honger toch van de plant eten en er zelfs verslaafd aan raken, vergiftiging treedt op (levercirrose) met de dood tot gevolg. Schapen eten de bladrozetten met graagte, maar vertonen dan wel een slechte groei.

Jakobskruiskruid is een van de weinige planten die door konijnen onberoerd gelaten wordt, tenzij 's winters de nood dringt, want dan eten ze de met reserves gevulde wortelstok, nadat eerst de rozetbladeren worden afgebeten en niet worden opgegeten.

Insecten kunnen de plant zo teisteren dat de rollen omgekeerd zijn, met name de geel-zwarte rups van de rood-zwarte Sint Jakobsvlinder. Op hun beurt zijn de vlinders giftig voor o.a. vogels. Door de ervaring van een vieze smaak in combinatie met opvallende kleuren leren vogels welke insecten ze beter met rust kunnen laten. [o.a. uit de Ned. Oecologische flora].

Wij lopen terug noordwaarts tot bij het verharde grindpad en kunnen dan rechtsaf terug naar de ingang en de parkeerplaats. Wij hopen dat u een aangename wandeling heeft gehad.

Geraadpleegde en aanbevolen literatuur.

1. Natuurleerpad "VALE GREEND" Grindgat Eijsden (Uitgave IVN Eijsden (1989))
2. De geschiedenis van het Zuid-Limburgse Cultuurlandschap. J. Renes
3. Ontdek het mergelland. (F.W. Bosch e.a.)
4. Ons Krijtland II. (B.J. Romein.)
5. Atlas van Nederlandse Vogels. (SOVON)
6. Het vogelboek. (Peter Hayman e.a.)
7. Geïllustreerde flora van Nederland. (Heimans e.a.,)
8. Flora van Nederland.(Heukels e.a.)
9. Nieuwe flora in kleur. (S. Christiansen e.a.)
10. Bomen en struiken in bos en veld. (Vedel e.a.,)
11. Wat bloeit daar'? (Aichele)
12. Plantengids van Europa. (Polunin)
13. De Sint Pietersberg. (D.C. van Schaik)
14. Natuurbehoud. (Tijdschrift Vereniging Natuurmonumenten.)
15. Natuurhistorisch Maandblad. (Tijdschrift Nat. Historisch Genootschap Limburg)
16. Informatie bibliotheek Nat.Hist. Museum Maastricht.
17. De Natuurgids,
18. Uit en thuis boek. (St. Limburgs Landschap)
19. Atlas van de Zuid-Limburgse flora. (E.N. Blink)
20. Atlas van de Nederlandse broedvogels. (SOVON)
21. Nederlands oecologische flora, E.J. Weeda e.a.
22. Inventarisatie Floraprojectgroep IVN-Eijsden sept 2005
23. Diverse nummers "Uit Eijsdens Verleden"

